

8. Михайленко П. П. Кримінальне право України : [навч. видання] / [Михайленко П. П., Кузнецов В. В., Михайленко В. П., Опалінський Ю. В.]. – К., 2006. – 440 с.
9. Шекер С. Афанасьев против Украины [текст] / С. Шекер, Д. Кириллов // КП Україна. – 2005. – 5 мая.
10. Гончаров І.Д. Кримінально-процесуальне право України. Досудове слідство: Навчальний посібник. – К.: Центр навчальної літератури, 2005. – 248 с.
11. [Електронний ресурс]: http://ua.prostopravo.com.ua/pravoporushennya/statti/dopit_za_pravilami
12. Хлус А. М. Криміналістика: курс інтенсив, підгегт. / А. М. Хлус. - Минск : ТетраСистемс, 2007. – 256 с.
13. Лобойко Л.М. Кримінально-процесуальне право: Курс лекцій: Видання друге, змінене і доповнене. – К.: Істина, 2008. – 488 с.
14. [Електронний ресурс]: <http://rokas.com.ua/content/view/22616/2/lang,ru/>
15. Когутич І.І. Криміналістика: Курс лекцій. – К.: Атіка, 2008. – 888 с.

УДК 340+351.74

Андрусишин Р. М., здобувач кафедри теорії та історії держави і права ЛьвівДУВС

Формування високого рівня правосвідомості та правової культури працівників міліції як необхідна умова підвищення ефективності їх правовиховної діяльності

У статті висвітлено поняття та сутність правового виховання, говориться, що впровадження правових норм в реальну практику суспільних відносин досягається розвитком правової свідомості, свідомості громадян, авторитетом громадської думки і примусовою силою закону за допомогою державних правоохоронних органів.

Ключові слова: правосвідомість, закон, виховання, право, поведінка, свідомість, громадяни, громадська думка, міліція.

В статье освещены понятие и сущность правового воспитания, внедрения правовых норм в реальную практику общественных отношений достигается развитием правовой сознания, сознания граждан, авторитетом общественного мнения и принудительной силой закона с помощью государственных правоохранительных органов.

Ключевые слова: правосознание, закон, воспитание, право, поведение, сознание, граждане, общественное мнение, милиция.

The article deals with the concept and nature of legal education, the implementation of legal norms in the actual practice of public relations is achieved by the development of legal consciousness, consciousness of citizens, the authority of public opinion and coercive power of the law by government law enforcement agencies. Formation of legal consciousness and pravosluhnyanoi behavior of the younger generation - an organic part of civic education. This is the formation of a democratic state. Legal education is a kind of educational activities aimed at creating a certain sphere of consciousness - legal consciousness. So, naturally, the theory and practice of legal education makes extensive use of the achievements of pedagogy and based on its findings. However, we can not agree with the assertion that the theory of legal education is reduced to pedagogy. Only a theoretically study the notion of legal education will properly reflect the educational process for its implementation in practice.

Keywords: justice, law, education, law, behavior, consciousness, citizens, public opinion stadium.

Постановка проблеми. Сучасний розвиток органів внутрішніх справ України обумовлюється станом розвитку української державності, соціально-економічними і політичними перетвореннями, нарощуванням зусиль у боротьбі зі злочинними проявами. На перше місце виходять пріоритети зміни системи дійсних орієнтацій та ставлення працівників ОВС до своєї службової діяльності. Зростають вимоги до професійної та особистісної підготовки, вихованості працівників ОВС. Виникає нагальна потреба в реорганізації та вдосконаленні навчально-виховного процесу, системи виховної роботи у вищих навчальних закладах МВС України.

Стан дослідженості. Проблеми особистісно орієнтованої освіти та виховання приділяли увагу в своїх наукових дослідженнях І. Д. Бех, І. П. Підласий, О. І. Пометун, О. Г. Романовський, І. О. Грязнов, А. В. Галімов, Г. Х. Яворська, О. І. Федоренко та інші. Шляхи підвищення рівня правової культури досліджували О. Аграновська, Г. Балюк, С. Гусарев, М. Козюбра, П. Рабінович, В. Шишкін та інші.

Виклад основного матеріалу. Виховна робота в органах внутрішніх справ у сучасних умовах покликана допомогти працівнику міліції правильно орієнтуватися в житті, сумлінно виконувати покладені на нього службові обов'язки, сформувати у нього любов до своєї Батьківщини, шанобливе, доброзичливе ставлення до громадян, високі професійно-моральні якості, внутрішню потребу дотримуватися законів. Виховна робота є найважливішою складовою частиною всієї управлінської, організаторської діяльності в органах внутрішніх справ і тому якість та ефективність її виконання знаходиться під контролем Міністерства внутрішніх справ України. Але, незважаючи на це, відповідно до відомчих нормативних актів, вивчення стану справ на місцях та аналіз статистичних даних свідчать про зниження рівня морально психологічного стану особового складу, у зв'язку з чим продовжують мати місце такі ганебні явища, як скоєння працівниками міліції злочинів і, як наслідок, притягнення їх до кримінальної відповідальності [1]. Так, за 6 місяців 2012 року суддями визнано винними та засуджено 222 колишніх працівники міліції, що на 20 осіб більше у порівнянні з аналогічним періодом 2011 року [1; 2, с. 351].

Ще в 70-х роках ХХ століття в юридичній літературі була описана модель юриста. Авторами цієї моделі були С. Алексеев та В. Яковлев, які вважали, що це так званий бажаний стан особистості юриста, який включає загальні вимоги й показники моделі юриста, а також специфічні (спеціалізовані), що обумовлені специфікою тих чи інших різновидів юридичної діяльності чи юридичної спеціальності, риси таких осіб.

Основними загальними показниками, на думку авторів, були наступні:

- 1) ідейність, політична зрілість, принциповість, правильне розуміння свого суспільного обов'язку;
- 2) високий рівень загальної культури, всебічна духовна та інтелектуальна розвиненість;
- 3) високий моральний рівень — підпорядкування діяльності юриста нормам моралі, чесність, шанобливе ставлення до людей, увага до них та їх проблем тощо;
- 4) високий рівень правової культури, розвинене юридичне мислення;
- 5) глибоке знання законодавства і практики його застосування;
- 6) загальноюридичні практичні навички (вміння) — навички дослідження фактів, знаходження і тлумачення нормативних актів, складання юридичних документів, усних виступів з юридичних питань тощо;
- 7) загальнокомунікативні та організаційні якості, навички роботи з людьми, знання психології людей;
- 8) навички до науково-дослідної роботи;

9) якості громадського діяча, зокрема навички публічних виступів.

Досліджуючи особисті якості співробітників міліції, зазвичай, їх об'єднують у наступні групи:

1) світоглядні — ставлення до загальноновизнаних соціальних цінностей, насамперед особистості, її основних прав і свобод: ставлення до права, закону, суспільства, влади; громадянськість і патріотизм; етичні й моральні нормативи, в тому числі милосердя, співчуття, почуття вірності, честі, власної гідності тощо;

2) інтелектуально-розумові - загальні професійні знання, здатність до вирішення розумових завдань, як типових, так і нестандартних, здатність до навчання, спостережливість, здатність концентруватися на предметі пізнання, сприймати інформацію у процесі комунікації тощо;

3) психологічні - розвиненість вольової складової, співвідношення конформності та нонконформності, психологічна сприйнятливість, правдивість, комунікативність, вміння самооцінки, терпіння, певний ступінь мужності як готовність протистояти реальним та уявним загрозам тощо;

4) фізичні - вік, стан здоров'я, стомлюваність, деякі індивідуальні фізичні властивості (зір, рухливість тощо) [3, с.28; 4, с. 102].

Актуальність та необхідність пошуку більш ефективних методів вдосконалення виховної роботи в органах внутрішніх справ у цілому викликані:

1. Зниженням рівня морально-психологічного стану особового складу, яке проявляється у зростанні порушень дисципліни і законності.

2. Втратою професіоналізму і зниженням рівня загальної культури працівників.

3. Падінням у суспільстві рейтингу і престижу служби в органах внутрішніх справ, довіри населення до їх роботи.

4. Великими фізичними, моральними і психологічними навантаженнями, дедалі сильнішим тиском на працівників органів внутрішніх справ з боку протиправних елементів. Все це посилюється політичною і економічною нестабільністю в країні, загостренням криміногенної обстановки, що, у свою чергу, знижує впевненість частини працівників у необхідності і корисності їх праці, апатію, байдужість до результатів службової діяльності.

5. Призупиненням законодавчим органом та рішеннями органів виконавчої влади та місцевого самоврядування на місцях соціальних гарантій, пільг і компенсацій особовому складу.

У виховній роботі з особовим складом органів внутрішніх справ на сьогодні існує ще багато невирішених проблем, недоліків. Головні з них — це невміння і небажання керівного складу займатися роботою з підлеглими, формалізм при її проведенні, відсутність індивідуального підходу до працівників. Тоді як ґрунтовна теоретична підготовка, широкий кругозір, висока загальна і педагогічна культура керівників органів і підрозділів внутрішніх справ дозволить їм успішно вирішувати завдання щодо виховання особового складу. Ці завдання більш ефективно вирішуються, якщо начальник добре знає рівень загальноосвітньої та спеціальної підготовки працівника, його інтереси та здібності, якщо враховує у своїй роботі вікові, фізіологічні та психологічні особливості підлеглих.

У цьому напрямку вбачається доцільним розробити Положення про організацію індивідуально-виховної роботи в органах і підрозділах органів внутрішніх справ України, враховуючи специфіку службової діяльності окремих органів і підрозділів [2, с. 355].

Суб'єктами здійснення виховної роботи в ОВС є:

- керівники органів і підрозділів - відносно безпосередньо підпорядкованого особового складу;
- працівники апаратів по роботі з персоналом - відповідно до функціональних обов'язків;
- помічники заступників начальників органів і підрозділів по роботі з персоналом з організації виховної роботи та старшими інспекторами з виховної роботи;
- громадські організації, створені в органах і підрозділах відповідно до законодавства та нормативно-правових актів МВС України;
- наставники - відносно закріплених працівників.

До участі у виховній роботі можуть залучатись органи місцевого самоврядування, релігійні, громадські та інші організації, які створені і діють згідно із законодавством. Загальне керівництво виховною роботою з особовим складом та її координацію здійснює керівник органу, підрозділу. Організація виховної роботи в органі, підрозділі покладається на заступників керівників по роботі з персоналом [5, с. 34].

Правове виховання — це організована діяльність державних органів, громадських організацій і соціальних інститутів, яка спрямована на формування правової культури громадян.

Правове виховання як діяльність має трійсту ієрархію цілей:

- формування системи правових знань;
- формування правового переконання;
- формування мотивів і звичок правомірної поведінки громадян
- готовність сприяти правомірній поведінці інших осіб.

Треба зауважити, що в наступний час правове виховання не відповідає сучасному етапу розвитку нашого суспільства. Державні установи, що покликані вирішувати цю проблему, діють розрізнено.

Проаналізувавши правовиховний процес в Україні та роль міліції в ньому, можна виділити певні обставини, що пов'язані з недоліками діяльності працівників міліції щодо правового виховання:

- 1) недостатній рівень правосвідомості та правової культури, а як наслідок — низький фаховий рівень окремих працівників;
- 2) організаційні недоліки в проведенні правовиховної роботи міліції, а саме неправильний вибір та недостатньо кваліфіковане використання форм, методів та засобів правового виховання;
- 3) відсутність належного нормативно-правового забезпечення правовиховної діяльності;
- 4) декларативний характер правовиховної роботи, формалізм її проведення;
- 5) недостатність узагальнюючих теоретичних розробок, які всебічно досліджують проблему правового виховання окремих категорій населення, відсутність спеціальних державних концепцій та програм;
- 6) неналежна організація взаємодії між суб'єктами правового виховання.

Таким чином, напрями вдосконалення діяльності міліції щодо правового виховання слід вважати заходи, спрямовані на подолання означених недоліків. На нашу думку, саме формуванню та підвищенню рівня правосвідомості та професійної культури необхідно приділи найбільшу увагу.

Центральне місце в правосвідомості працівників міліції посідає їх ставлення до чинних правових норм і інститутів. У цілому така постановка проблеми знайшла

відображення у науковій літературі. Сабо І. вважає, що основним в оцінній діяльності індивіда є характер правосвідомості, тобто позитивне або негативне відношення особи до чинного права і до його основних інститутів [6, с. 218].

Рівень правової культури працівників міліції в значній мірі залежить і від якості правовиховної роботи, що проводиться з ними самими. Саме такий підхід використовується в більшості наукових досліджень, присвячених правовому вихованню [7, с. 10].

Процес правового виховання працівників міліції повинен включати ряд напрямків:

- своєчасне доведення до них інформації про нові нормативні акти, правила, принципи, ідеали та ознаки моральної та етичної поведінки;

- створення в трудових колективах атмосфери довіри і схвалення етичної поведінки та осуду будь-яких відхилень від встановлених норм;

- цілеспрямований вплив на особистість шляхом використання педагогічних прийомів, здатних формувати у працівників міліції необхідні моральні та етичні якості на основі індивідуального підходу до них;

- заохочення працівників, що відзначилися у службі та громадській роботі;

- згуртування колективу через загальні захоплення: спорт, художня самодіяльність, експерсії, театр та інше.

Сучасні умови розвитку суспільства зумовлюють формування нових стандартів підготовки працівників міліції, що повинні мати відповідний загальноосвітній та фаховий рівень, під час виконання службових обов'язків бути уважними, витриманими та неупередженими в діях. Але ці важливі якості лише тоді набувають реального змісту, коли вони поєднуються з моральною зрілістю та належною культурою і правовою поведінкою. Правова підготовка працівників міліції повинна бути вищою, ніж у пересічних громадян. Вона повинна відрізнятися за обсягом, глибиною і формалізованим характером знань принципів і норм права, а головне – вмінням їх застосовувати. Правоохоронців має вирізняти стійке позитивне ставлення до права і до практики його застосування. Інтенсивність, ступінь, гострота виявлення правових установок і ціннісних орієнтацій відрізняють професійну правосвідомість від правосвідомості законослухняних громадян і правопорушників [8, с. 265-266].

Складовими професійної правової культури працівників міліції є:

а) моральні підвалини та рівень загальної культури працівника;

б) професійна правова майстерність;

в) службова дисциплінованість, заснована на глибокому розумінні завдань, що стоять перед міліцією та усвідомлення свого громадського та професійного обов'язку;

г) розвиток відчуття соціально-правової відповідальності за якість особистої участі у забезпеченні законності, реалізації прав, свобод та обов'язків громадян [9, с. 10].

Висновки. Високий рівень професійної правосвідомості та правової культури працівників міліції обумовлює ефективність функціонування права, стабільність правопорядку, стабільність у багатьох сферах соціального життя. Окреслений напрям удосконалення діяльності міліції з правового виховання населення є важливим кроком у формуванні правової держави.

Традиційних універсальних моральних законів уже не достатньо, щоб справитися з вимогами ХХІ століття. Саме тому й потрібно в діяльності міліції запроваджувати деонтологічні принципи, що прищеплюють співробітникам міліції почуття моральної ідентичності і природної людської поваги, формують засади належної поведінки та складають основу для належного виконання ними професійних обов'язків.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Про оголошення рішень судів щодо притягнення до кримінальної відповідальності колишніх працівників міліції : наказ МВС України від 31.07.2012 № 661.
2. Тихоненко Л.Л. Напрямки вдосконалення виховної роботи в органах внутрішніх справ / Л.Л. Тихоненко // Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. - № 2. - 2012. - С. 351-356.
3. Нестеренко М.В. Особистісні якості працівника міліції як елемент забезпечення його правомірної поведінки / М.В. Нестеренко // Науковий вісник Ужгородського національного університету. - 2014. - Серія право. - Вип. 26. - С. 27-30.
4. Жалинский А.Э. Профессиональная деятельность юриста. Введение в специальность : учеб. пособие. - М. : Издательство БЕК, 1997. - 312 с.
5. Лукашенко А.А. Організаційно-правове забезпечення виховної роботи в органах внутрішніх справ / А.А. Лукашенко // Юридичний науковий електронний журнал. - № 1. - 2014. - С. 32-35.
6. Сабо И. Основы теории права / Под ред. и вступ. статья д-ра юрид. наук В.А. Туманова. - М.: Прогресс, 1974. - 270 с.
7. Организация и эффективность правового воспитания / [под. ред. Д.А. Керимова]. - М.: Мысль, 1983. - 285 с.
8. Журавель Н.О. Особливості формування правосвідомості курсантів вищих навчальних закладів системи МВС / Н.О. Журавель // Науковий вісник Юридичної академії МВС. - 2002. - №2. - С. 263-271.
9. Бородин В.В. Воспитание правовой культуры у молодых сотрудников милиции: автореф. дис. на соискание ученой степени канд. юрид. наук: спец. 12.00.01 „Теория и история государства и права; история политических и правовых учений” / В.В. Бородин. - К., 1989. - 26 с.

УДК 347.973

Романова А. С., к.ю.н., доцент доцент
кафедри теорії та філософії права ННІ права
та психології НУ «Львівська політехніка»

Філософсько-правове обґрунтування праволомної поведінки людини

У статті висвітлюється праволомна поведінка людини що полягає у руйнуванні (ламанні) норм встановлених позитивним правом держави і норм встановлених природним правом, а також, тягне за собою природно-правові санкції, як відповідальність людини за руйнування балансу існування соціоприродного і природно-правового простору.

Ключові слова: правова поведінка, правомірна поведінка, праволомна поведінка, справедливість, правопорушення, природно-правовий простір.

В статье освещается праволомное поведение человека заключающееся в разрушении норм установленных позитивным правом государства и норм установленных естественным правом, а также влечет за собой естественно-правовые санкции, как ответственность человека за разрушение баланса существования социоприродного и естественно-правового пространства.

Ключевые слова: правовое поведение, правомерное поведение, праволомное поведение, справедливость, правонарушение, естественно-правовое пространство.

The article deals with the illegal human behavior that is a destruction (breaking) of the norms established by positive law of the state and norms established by natural law; the illegal behavior also entails natural and